

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบและลดผลกระทบจักษณพื้นบ้านโดยใช้ ดินสาด เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีห้องข้าวใบตาล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและ ลดลดการทำผลกระทบจักษณห้องข้าวใบตาลพื้นบ้าน และพัฒนารูปแบบและลดลดผลกระทบ จักษณพื้นบ้านโดยใช้ดินสาด เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีห้องข้าวใบตาล โดยศึกษา จากเอกสาร แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัย โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มศึกษา บ้านช้าง หมู่ 7 ตำบลปลงแสนทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยเลือกแบบเจาะจงเป็นรายบุคคลจำนวน 3 คน และ ดำเนินการพัฒนารูปแบบและลดลดผลกระทบจักษณพื้นบ้านโดยใช้ดินสาด เพื่อประโยชน์ใช้ สอยและการตกแต่ง กรณีห้องข้าวใบตาล 12 ขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสังเกต การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการบันทึกภาพ ผู้ศึกษาเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูล โดยตรวจสอบความถูกต้อง ความสอดคล้องและความสัมพันธ์กับ วัตถุประสงค์ของการศึกษาแล้วนำมาวิเคราะห์หาคำตอบ นำเสนอโดยการบรรยายเชิงพรรณนา

สรุปผลการศึกษา

การพัฒนารูปแบบและลดลดผลกระทบจักษณพื้นบ้านโดยใช้ ดินสาด เพื่อประโยชน์ ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีห้องข้าวใบตาล สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ศึกษาแบบและลดลดการทำผลกระทบจักษณห้องข้าวใบตาลพื้นบ้าน

การศึกษารูปแบบและลดลดการทำผลกระทบจักษณห้องข้าวใบตาลพื้นบ้านพบว่า

1) สถานที่ บรรยายาศและสิ่งแวดล้อมบริเวณสถานที่ปฏิบัติงาน ของบ้านช้าง หมู่ 7 ตำบลปลงแสนทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ประกอบอาชีพการเกษตร ทำนาเป็นหลัก ปัจจุบันคน หนุ่มสาวจะออกไปทำงานนอกบ้าน การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญาทางการ จักษณที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากเพื่อนบ้าน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การจดจำจากถิ่น อื่นมาปรับใช้ ประสบการณ์ที่ทำสืบเนื่องกันมา และวัตถุดิบซึ่งหาง่ายใกล้บ้าน จึงทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ หัตถกรรมจักษณห้องข้าวใบตาลพื้นบ้าน เป็นอาชีพที่ยั่งยืนของผู้สูงอายุ ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่จะ ไม่ค่อยนิยมทำนา เนื่องจากการขาดแคลนน้ำ จึงหันกลับมานิยมปลูกต้นจามจุรีหรือต้นลำไย ทำเป็นสวน

คนทางเหนือเรียกต้นตามจูรีว่า ไม้โก่ เพราะไม่ต้องมีการดูแลมาก เป็นเรื่องของธรรมชาติ ได้ต้นไม้ใหญ่ อาศัยร่มเงา และมีผลพลอยได้คือ สามารถเลี้ยงกุ้งและไปขายโรงงานได้ราคาดี อีกทั้งขายต้นไม้ไปทำแกละสลักได้อีกด้วย จึงนิยมปลูกต้นตามจูรีมากกว่าต้นตาลเพราะโตช้ากว่า ผลผลิตเห็นนานกว่า ต้นตาลที่คงมีอยู่ส่วนใหญ่จะเป็นของดั้งเดิมที่ปลูกไว้เป็นแนวทุ่งนา เพื่อจะได้ทราบใครเป็นเจ้าของ ที่นา

2) กระบวนการผลิตการหัตถกรรมจักสานก่องข้าวใบตาลพื้นบ้าน

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน บ้านช้าง หมู่ 7 ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีกระบวนการผลิตการหัตถกรรมจักสานก่องข้าวใบตาลพื้นบ้าน ที่คล้ายคลึงกันดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การนำใบตาลตากแดด 1 แดด

ขั้นตอนที่ 2 คัดเลือกใบ

ขั้นตอนที่ 3 จักใบตาลตามขนาดของ เส้นใบตาล

ขั้นตอนที่ 4 เช็ดใบและพรมน้ำ

ขั้นตอนที่ 5 จักสานขึ้นรูปแบบส่วนท้อง และส่วนฝา

2.1) วัสดุอุปกรณ์ ในการสร้างผลงานหัตถกรรมก่องข้าวใบตาลพื้นบ้าน มีดังต่อไปนี้

2.1.1) ใบตาล

2.1.2) ภาชนะใส่น้ำ เช่น ชันน้ำ ขวดน้ำ กะละมังใส่น้ำ และถังน้ำ

2.1.3) ผ้าแห้ง หรือผ้าสะอาด และผ้าชุบน้ำหมาด ๆ

2.1.4) มีดประเภทต่าง ๆ

2.1.5) ถุงพลาสติก หรือตะกร้าไว้เก็บเศษใบ

2.2) รูปแบบ และลวดลาย หัตถกรรมจักสานก่องข้าวใบตาล

2.2.1) รูปแบบ การทำหัตถกรรมจักสานก่องข้าวใบตาลพื้นบ้านใส่ข้าว

เหนียวหนึ่งไว้บริโภคเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนเหนือ จะมีลักษณะ ลายขัดรูปทรงสี่เหลี่ยม หรือ กล่องสี่เหลี่ยมและมีฝาปิด

2.2.2) ลวดลาย การทำหัตถกรรมจักสานก่องข้าวใบตาลพื้นบ้าน คือ

ลายพื้นฐาน ลายขัด หรือเรียกว่า ลายแม่บท มีกฎเกณฑ์ตายตัว แน่นนอน โดยวิธีจักและสาน

2. การพัฒนารูปแบบและลดรายจ่ายกิจกรรมจักสานพื้นบ้าน โดยใช้ดินสาด เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีห้องข้าวใบตาล

การพัฒนารูปแบบและลดรายจ่ายกิจกรรมจักสานพื้นบ้าน โดยใช้ดินสาด เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีห้องข้าวใบตาล

ผู้ศึกษาได้ดำเนิน การพัฒนารูปแบบและลดรายจ่ายกิจกรรมจักสานพื้นบ้าน โดยใช้ดินสาด เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีห้องข้าวใบตาลมี 12 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบและการสร้างต้นแบบถาดเล็ก โดยวิธีการทำหุ่นด้วยโฟมหรือไม้ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดความกว้าง 15 เซนติเมตร ความยาว 15 เซนติเมตร ความสูง 2 เซนติเมตร

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมเนื้อดินปั้นแบบสำเร็จรูปด้วยการนวดดิน เนื้อดินปั้นสุญญากาศแบบสำเร็จรูป ชนิดไฟสูง สามารถนำมาผสมใช้ปฏิบัติได้ทันที

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั้นขึ้นรูปแบบ และลดรายจ่ายกิจกรรมจักสานพื้นบ้านห้องข้าวใบตาลพื้นบ้าน

- เป็นหมุน
- ลูกกลิ้งไม้
- น้ำดินเครื่องมือปั้นต่าง ๆ
- เครื่องมือตกแต่งทำด้วยไม้
- เครื่องมือตกแต่งทำด้วยเหล็ก
- เครื่องมือบีบเส้นดินขนาดกลมเล็ก
- ทัพพีไว้วานน้ำดิน
- เทปใส
- เป็นหมุนพลาสติก
- พู่กัน
- มีดเล็ก
- ใบเลื่อยขนาดต่าง ๆ
- แผ่นรอง
- ผ้าเช็ดมือ และ ผ้าคลุมดิน
- ถูหรือภาชนะใส่เศษดิน
- กล่องเครื่องมือ
- ถาดตัดดิน

- เครื่องมือขุดชนิดต่าง ๆ
- น้ำ หรือ สเปรย์ฉีดน้ำ
- แท่นปูนปลาสเตอร์
- พลาสติกคลุมหุ่นต้นแบบ
- พลาสติกคลุมผลงาน
- โต๊ะนวดดิน
- โต๊ะปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 4 การทำเส้นดิน คือการนำเอาดินที่หมักและนวดเรียบร้อยแล้วมาคลึง รีด และตัดทำเป็นเส้นดิน โดยขนาดความกว้าง 2 เซนติเมตร ความยาวต้องให้เกินขนาดต้นแบบข้างละ 5 เซนติเมตร และความหนา 2 มิลลิเมตร

ขั้นตอนที่ 5 การขุด ขีด ลวดลายพื้นผิวของเส้น มีวิธีการทำโดยใช้ใบเลื่อย ขุด ขีด ลวดลายพื้นผิวของเส้น ทำให้เกิดพื้นผิวเป็นเส้นละเอียด คล้ายลวดลายไม้

ขั้นตอนที่ 6 การจักสานเส้นดิน จักสานลายขัด หรือลายพื้นฐาน สลับไปและสลับมา เมื่อจักสานเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำมาตัดขอบริม ให้เสมอกัน

ขั้นตอนที่ 7 การทำส่วนประกอบและการตกแต่งลวดลาย ด้วยการทำเส้นดิน ขนาดเล็ก นำมาตกแต่งทั้งสี่ด้าน ผลงานจึงเสร็จสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 8 การฟุ้งลม และ ฟุ้งแห้ง คือการฟุ้งผลิตภัณฑ์ให้แห้งก่อนเข้าเตา โดยการสังเกตจากสีของเนื้อดิน ถ้าเนื้อดินเริ่มแห้งจะค่อย ๆ เปลี่ยนสี

ขั้นตอนที่ 9 การเผาดิบ ครั้งที่ 1 การเผาดิบ คือการเผาไล่ความชื้นและสารอินทรีย์ ช่วยลดปริมาณน้ำในชิ้นงาน เพื่อขจัดน้ำให้เนื้อดินแห้งและแกร่งขึ้น โดยใช้ความร้อนประมาณ 700-850 องศาเซลเซียส

ขั้นตอนที่ 10 การชุบเคลือบ เพื่อให้หน้าเคลือบยึดเกาะกับผลิตภัณฑ์ และหลังจากการชุบเคลือบเรียบร้อยแล้วควรเช็ดทำความสะอาดเคลือบบริเวณขอบกันของผลิตภัณฑ์ออกให้หมด เพื่อมิให้เคลือบหลอมติดกับแผ่นรองเตาในขณะเผา

ขั้นตอนที่ 11 การเผาเคลือบ ครั้งที่ 2 การเผาเคลือบ คือการเผาเพื่อให้หน้าเคลือบหลอมเป็นแก้ว และยึดติดเป็นเนื้อเดียวกับผลิตภัณฑ์หลังการเผา อันเนื่องมาจากการเผาใช้ความร้อนประมาณ 1,250-1,280 องศาเซลเซียส

ขั้นตอนที่ 12 การจัดแสดงนิทรรศการ

ผู้ศึกษาได้มีส่วนร่วมแสดงผลงานการพัฒนารูปแบบและลวดลายหัตถกรรมจักสานพื้นบ้านโดยใช้ดินสาน เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง ภาชนะกึ่งข้าวใบตาล จำนวน 2 ครั้ง

ครั้งที่ 1 จังหวัดลำปาง สมาคมเครื่องปั้นดินเผาลำปาง และศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา จังหวัดลำปาง ร่วมกับสภาอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง หอการค้าจังหวัดลำปาง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง เทศบาลนครลำปาง สมาคมส่งเสริมผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยลำปาง ร่วมจัดงานลำปาง เซรามิกแฟร์ '49 ครั้งที่ 19 จังหวัดลำปาง ในวันที่ 1-17 ธันวาคม 2549 ณ สวนสาธารณะเวียงละกอน สนามกีฬาเทศบาล 7 จังหวัดลำปาง จำนวน 6 ชิ้น

ครั้งที่ 2 กลุ่มสถาปนิก ได้จัดแสดงนิทรรศการศิลปกรรม ณ แกลเลอรี ปาณิสรา 189 ถนนมหิดลตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 9 มีนาคม - 2 เมษายน 2550 ผู้ศึกษาได้ส่งผลงานกระเบื้องดินสาน จำนวน 2 ชิ้น

หลังจากผลการจัดแสดงนิทรรศการพบว่า การจัดแสดงนิทรรศการ ผู้ศึกษาได้ทำการสร้างผลงานจากการศึกษาการพัฒนารูปแบบและลวดลายหัตถกรรมจักสานพื้นบ้าน โดยใช้ดินสานเพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีกองข้าวใบตาล ซึ่งพัฒนาเป็น ถาด กระชาด กระบุง ฯลฯ ด้วยตนเอง โดยการออกแบบ รูปทรง พื้นผิว สี และลวดลาย เป็นการออกแบบสร้างสิ่งที่แปลกใหม่ ไม่เหมือนใคร ความเป็นต้นแบบ ที่ประกอบไปด้วยแบบอย่างหรือ Style และกระบวนการผลิตดินสานขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการศึกษา อันแยกย่อยด้วย เทคนิค กลวิธีการเฉพาะตนเอง ทางด้านวิทยาศาสตร์ เคมี และศิลปหัตถกรรม การผสมผสาน ปรัชญา ความคิด จินตนาการทางความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการการนำเอาความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กลมเกลียว เป็นเสน่ห์ แห่งเครื่องปั้นดินเผาสร้างเอกลักษณ์ให้เกิดความแตกต่างและหลากหลาย จนนำมาเสนอผลงานการสร้างสรรค์ในงานแสดงนิทรรศการผลงาน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแบบและลวดลายหัตถกรรมจักสานพื้นบ้าน โดยใช้ดินสานเพื่อประโยชน์ใช้สอยและการตกแต่ง กรณีกองข้าวใบตาล สามารถอภิปรายผลดังต่อไปนี้

กองข้าวใบตาล เป็นงานหัตถกรรมจักสานพื้นบ้าน ปัจจุบันนิยมผลิตจำหน่าย 2 รูปแบบ กล่าวคือ สอนทั้งประโยชน์ใช้สอย และการตกแต่ง สังคมจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบใดก็ตาม งานจักสานก็ยังคงมีการสืบทอด และนำมาใช้ในครัวเรือนควบคู่กับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ดังที่ ชะวักชัย ภาติณฐ์ (2544, หน้า 1-86) ได้กล่าวว่า ความนิยมในหัตถกรรมพื้นบ้านแขนงนี้ ยังไม่เสื่อมคลาย เหตุผลที่เห็นได้ชัด คือความสอดคล้องในเรื่องการดำเนินชีวิต ได้แก่

1. สภาพแวดล้อม ที่อยู่กับความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ การคิดค้นแปลงธรรมชาติมาเอื้อกับการดำเนินชีวิต จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ยาก และเป็นปัจจัยเสริมกันและกัน

2. เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านที่ทำได้ยาก หมายถึง วิธีการ เครื่องจักรสานเป็นวิธีการแบบชาวบ้าน ๆ ที่สืบทอดกันมา มีการพัฒนารูปแบบที่เกิดจากการใช้สอยที่แตกต่างกันออกไป

3. ทรัพยากรธรรมชาติที่หาง่าย จะเห็นได้ว่า ทุกพื้นที่ของประเทศไทยมีทรัพยากรที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม จึงเป็นปัจจัยให้มีการสืบทอดกันจนถึงปัจจุบัน

การอนุรักษ์เริ่มมีบทบาทขึ้นเพราะ สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันแปรเปลี่ยนไปมาก ผู้คนเริ่มหันมาใช้ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น พลาสติก โลหะ เป็นต้น

การถ่ายทอดและสืบทอด ยังช่วยให้คงไว้ซึ่ง ความรู้ ความชำนาญ เทคนิคและวิธีการดั้งเดิม และนำมาปรับใช้กับวัสดุอื่น ๆ การสืบทอดพัฒนาของกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย และกองอุตสาหกรรมในครอบครัว เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทที่ช่วยให้งานหัตถกรรมไทยมีความสืบหน้า พัฒนาและดำเนินการด้านตลาด และบริการเงินกู้ด้วยดอกเบี้ยราคาต่ำ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรมอีกหลายหน่วยงานที่พร้อมจะให้การช่วยเหลือ จนทำให้หัตถกรรมแพร่หลาย ดังจำลอง คำบุญชู และคณะ (2542, หน้า 135) พบว่า บทบาทหลักในการถ่ายทอดภูมิปัญญา การสานกล่อ่งข้าวเป็นบทบาทของครอบครัวเป็นหลัก การสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตกล่อ่งข้าวเป็นการสืบทอดในวิถีชีวิตครอบครัวอาศัยสภาพแวดล้อม ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของครอบครัวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการรับการสืบทอด ครอบครัวใดที่พ่อแม่ยังสอน ยังปลูกฝังให้ลูกสานกล่อ่งข้าว ลูกก็จะสามารถสานกล่อ่งข้าวเป็นและเห็นคุณค่า แต่ครอบครัวใดที่พ่อแม่ไม่สอน ไม่ปลูกฝัง ให้ลูกสานกล่อ่งข้าว ลูกก็จะสานกล่อ่งข้าวไม่เป็น และครอบครัวใดที่พ่อแม่เลิกอาชีพสานกล่อ่งข้าวแล้วลูกก็ไม่สนใจงานสานกล่อ่งข้าวเลย ส่วนการพัฒนาอาชีพสานกล่อ่งข้าวและการพัฒนาการตลาด ชาวบ้านคุ้นเคยกับการพึ่งพิงพ่อค้าคนกลาง หรือคนรับซื้อกล่อ่งข้าวในหมู่บ้าน และที่สำคัญคือทั้งโรงเรียนและชุมชนยังขาดความรู้ด้านการจัดการและการตลาดกล่อ่งข้าว วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539, หน้า 11-123) ได้กล่าวว่า การสานของไทยนั้น มีลวดลายและรูปแบบแตกต่างกันด้วยลักษณะของแบบลายและวัสดุที่ใช้ในการสาน ส่วนมากการใช้ลายจะสานลายใดก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เช่น ลายขัด เพื่อให้เกิดความแข็งแรงทนทานและความสะดวกในการสาน ยึดตัวขัดกันคงรูปอยู่ได้เป็นหลัก ลายขัดเป็นแม่แบบของลายสานทั้งปวง ที่วิวัฒนาการขึ้นมา เป็นลายต่าง ๆ ตามความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอยได้มากมาย สภาพปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคม เศรษฐกิจ การดำเนินชีวิต มีผลกระทบถึงการเรียนรู้และการผลิต ทำให้การถ่ายทอดการเรียนรู้และการผลิตนั้น เป็นไปเพื่อการค้า เกิดผลเสียในด้านคุณค่า และเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพราะต้องการปริมาณมากกว่าคุณภาพ

ผลจากการศึกษาเครื่องจักสานกับเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งมีความสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกัน จึงทำให้ผู้ศึกษาเกิดแรงบันดาลใจ ศึกษารูปแบบและลวดลาย การทำหัตถกรรมจักสานกล่อ่งข้าว

ใบตาล คั้นหารูปแบบแนวทางการสร้าง สรรค์ จึงออกแบบ รูปทรง พื้นผิว สี และลวดลาย สร้าง สิ่งที่แปลกใหม่ทาง กระบวนการผลิตดินสาดิน

ภูมิปัญญาจิตวิญญาณการจักสานก่องข้าวใบตาลพื้นบ้าน และจิตวิญญาณดินสาดิน หรือ จิตวิญญาณเชรามิกที่ไม่เหมือนกัน การสังเกต ผู้ศึกษาได้ศึกษา ความคิดสร้างสรรค์ทางภูมิปัญญา จิตวิญญาณการจักสานก่องข้าวใบตาลพื้นบ้าน ซึ่งกระบวนการจักสานก่องข้าวใบตาล มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่น ในการดำเนินชีวิต ที่สามารถใช้วัสดุ จากธรรมชาติมาสร้างเครื่องมือ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ในการใช้สอย ก่องข้าวใบตาลพื้นบ้านเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาญฉลาด ซึ่งสามารถนำมาเป็นภาชนะใส่ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว สามารถ เก็บไว้ได้เป็นเวลานาน มีขนาดเล็ก สำหรับพกพาติดตัวเวลาไปทำงานนอกบ้าน ใช้วัสดุที่หา ได้ในท้องถิ่น เช่น ใบตาล ประกอบด้วย ส่วนต้องเป็นกล่อ่งสีเหลืองเล็กและส่วนฝาปิดมีลักษณะ สีเหลืองแบนเตี้ย ก่องข้าวใบตาลหรือแอบข้าวมีคุณสมบัติพิเศษ คือไอร้อนของข้าวเหนียวจะ สามารถระเหยออกได้ ตามรูระหว่างลาย ทำให้ไม่เกิดหยดน้ำจากการรวมตัวของไอน้ำที่ระเหยออก จากข้าว ทำให้ข้าวไม่แฉะ และบูดได้ง่าย อีกทั้งยังมีความนิ่มนวลน่ารับประทาน การทำก่องข้าว ใบตาลพื้นบ้าน นอกจากทำให้ในครัวเรือนแล้ว ยังเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับครอบครัว และชุมชนในท้องถิ่นยิ่งขึ้น รูปแบบและลวดลายภูมิปัญญาการจักสานก่องข้าวพื้นบ้าน มีกระบวนการการผลิตหัตถกรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยใช้ลายจัดเป็นลายพื้นฐาน ถ่ายทอดเทคโนโลยี พื้นบ้าน ความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น สืบทอดประสพการณ์ ความรู้ดั้งเดิม จากบรรพบุรุษมาถึง ชนรุ่นหลัง ปัจจุบัน และอนาคต โดยคนรุ่นเก่าสืบทอดเฉพาะ พ่อ แม่ สู่ลูกหลาน แต่ในปัจจุบัน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของบุคคล และชุมชน จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดเป็นมรดกแก่ ชนรุ่นหลัง ครอบที่มนุษย์ยังมีความต้องการ และมีความสุขในการใช้งานจากผลผลิตทางธรรมชาติ ตลอดจนช่างจักสานยังคงดำรงอยู่สืบไป

ภูมิปัญญาจิตวิญญาณดินสาดิน หรือจิตวิญญาณเชรามิก โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยี ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการจักสาน จากความคิดสร้างสรรค์ซึ่งแปลกไปจากรูปลักษณ์เดิม เชิง เอกลักษณ์เฉพาะตัว ผ่านกระบวนการเชรามิก ด้วยวิธีการจักสานความเหนียวของเส้นเนื้อดินที่ มาตรฐานทางเทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์ ของเนื้อดินปั้นสุญญากาศชนิดไฟสูง ที่มีความชื้น และ การหดตัวอย่างสม่ำเสมอ ความเหนียวของเนื้อดินเหมาะสมสำหรับการขึ้นรูป ผ่านกระบวนการ คิด จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ ด้วยการออกแบบ จินตนาการเส้นดินที่เรียบ ๆ ทำให้เกิดความรู้สึก ตื่นเต้น เร้าใจ สงบ ราบเรียบ สามมิติ และมีพื้นผิว ตื่น ลึก หนา และบาง อย่างจงใจ ด้วยวิธีการลอกเลียนแบบจากธรรมชาติที่พบเห็นใกล้ตัว เช่น ลายไม้ เครือเถา ดอกไม้ ใบไม้ ใบหญ้า เกสร ความงามของเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นอุปกรณ์ เช่น ตะปู ไม้ หวี ส้อม ช้อน

ฯลฯ ผ่านธาตุองค์ประกอบศิลป์ พัฒนารูปแบบและลดทอนภูมิปัญญาด้านการจักสาน ซึ่งมีกระบวนการการผลิตที่แตกต่างกัน จากการจักสานด้วยวัตถุดิบจากเส้น และใยธรรมชาติ ซึ่งภาพลักษณ์ออกมาคล้ายคลึงกันแต่กรรมวิธีการ เทคนิค กระบวนการขั้นตอนการผลิตแตกต่างกัน ด้วยเทคโนโลยีเครื่องจักร อุปกรณ์ การลงทุนสูง ที่แตกต่างกัน การขึ้นรูปสามารถจินตนาการสร้างสรรค์ได้หลากหลาย ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ไม่จำกัดความคิดให้หยุดนิ่ง กระบวนการคิดเป็นอิสระ อยู่ในวงกว้าง ต้องการผลออกมา เช่นอย่าง ไรจะอยู่ภายใต้องค์ภูมิความรู้ด้านการจักสาน ผสมผสานกระบวนการเทคนิคทางการบิน จินตนาการ การจัดตกแต่งช่องไฟ เน้นจุดเด่น จุดรอง ความกลมกลืนให้สมดุล และอยู่ภายใต้ความหนาบางของเส้นดิน การจักสานเส้นดินสานที่ดีนั้น ควรให้ความหนาบางของเส้นดินสม่ำเสมอ น้ำหนักเบา ซึ่งเป็นหัวใจของการสานเส้นดินสาน มีความขึ้นที่ต่อเนื่อง เส้นดินไม่ควรขาด หรือการเกิดรอยร้าว ช่างควรมีทักษะ ประสบการณ์ หรือจิตวิญญาณในการจักสาน ผลงานที่ออกมาควรมีความประณีต สะอาดอ่อน สวยงาม เรียบร้อย เพราะเป็นจุดเสน่ห์ หรือจุดขาย ความงดงามของภูมิปัญญาจิตวิญญาณดินสาน หรือจิตวิญญาณเชรามิก ผ่านกระบวนการทางเคมี วิศวกรรมศิลป์ศิลปหัตถกรรม และวิทยาศาสตร์ เมื่อผลงานเสร็จสมบูรณ์จึงเผยแพร่สู่สาธารณชนต่อไป

ในด้านการตลาด ไม่ได้มุ่งเน้นปริมาณแต่ต้องการคุณภาพ และความเป็นเอกลักษณ์ของดินสาน ซึ่งสอดคล้องกับ ประดิษฐ์ กาญจนอักษรเดช (2542, หน้า 81) ได้กล่าวไว้ว่า ทำอย่างไรจะทำงานผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ที่มีรูปแบบที่ตลาดต้องการ การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ขึ้นด้วยตนเอง และทำอย่างต่อเนื่องเอาใจใส่ต่อสินค้าของตนเองให้มีการพัฒนาตลอดเวลา สินค้าที่มีเอกลักษณ์จะทำให้ลูกค้าสามารถจดจำสินค้าได้ งานหัตถกรรมควรมีลักษณะของงานที่มีเสน่ห์ มีความเรียบง่าย แต่ก็คงความหรูหรา ตลาดต่างประเทศ มักจะชอบสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ชนิดที่ทำด้วยมือ ดังนั้นการผลิตจำนวนมาก ๆ จึงต้องใช้เวลา และไม่สามารถทำผลงานในระยะเวลาที่จำกัดได้ เนื่องจากทำด้วยมือ ไม่ได้ทำด้วยเครื่องจักรหรืองานหล่อ จึงเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก และความเสี่ยงในการรับงาน อันเนื่องจากแรงงานขาดความรู้ ขาดวินัย ความรับผิดชอบ และทักษะในการทำงาน จะต้องใช้เวลาในการฝึกฝนนานจนเกิดความชำนาญ และแรงงานเข้าออกหมุนเวียนบ่อย (คณะทำงานพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเชรามิกลำปาง, 2546, หน้า 6) ผู้ศึกษาจึงได้แนวคิดตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน กระบวนการพัฒนาที่เรียบง่าย พออยู่พอกิน ประหยัด และเน้นการนำความรู้ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ ผู้ศึกษาจึงเกิดแรงบันดาลใจ สร้างคุณค่ากระบวนการดินสาน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เพียงพอแก่อัตภาพ

การผลิตเซรามิกของไทย จะเน้นเพื่อการส่งออกถึงเกือบ 80 เปอร์เซ็นต์ คู่แข่งในตลาดโลกที่สำคัญที่สุดคือ จีน ประเทศที่มีความได้เปรียบด้านต้นทุนแรงงาน มีการผลิตสินค้าหลากหลาย หากเป็นการสั่งซื้อสินค้าปริมาณมากจะมุ่งไปที่จีนก่อน เนื่องจากผลิตได้จำนวนมาก และราคาถูก ส่วนคู่แข่งอื่น ได้แก่ เวียดนาม ก็นับว่าน่ากลัว มีโรงงานต่างชาติที่มีประสิทธิภาพสูงหลายแห่ง คุณภาพ และรูปแบบสินค้ามีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ใกล้กับตลาดผู้ซื้อ เช่น ยุโรป ตะวันออก และประเทศในแถบลาตินอเมริกา จากการสอบถามตัวแทนผู้ซื้อหลายแห่ง พบว่าปัจจุบันคำสั่งซื้อที่ผู้ผลิตไทยได้รับ ส่วนใหญ่เป็นคำสั่งซื้อที่มีขนาดเล็ก ที่มีคุณภาพระดับปานกลาง ราคาสินค้าไม่สูงมากนัก แต่ภายใต้ปัจจัยแวดล้อมกำลังเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าพฤติกรรมผู้บริโภคที่หันมาให้ความสนใจสินค้า เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น มีความต้องการสินค้าที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตลอดเวลา พฤติกรรมของผู้ซื้อ (Buyer) หันให้ความสนใจกับแหล่งผลิตที่มีความหลากหลาย ความต้องการอย่างรวดเร็วในอนาคต การดึงดูดลูกค้าด้วยรูปแบบดีไซน์ และคุณภาพ พร้อมกับการพัฒนาแหล่งผลิตให้โดดเด่น ดึงดูด ให้ผู้ซื้อตัดสินใจเดินทางเข้ามาเลือกสินค้า (คณะทำงานพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเซรามิกลำปาง, 2546, หน้า 1)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. การอนุรักษ์เอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะท้องถิ่น ควรนำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนา เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์หรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาศิลปหัตถกรรม หัตถกรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน
2. ควรส่งเสริมและพัฒนาสร้างสรรค์รูปแบบ และลวดลายผลิตภัณฑ์จักสานขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อช่วยให้เกิดการผลิตอย่างกว้างขวางและผู้บริโภคได้เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยมากยิ่งขึ้น
3. ควรมีการสร้างสรรค์ให้เกิดการออกแบบใหม่ ๆ โดยไม่จำเป็นจะต้องผูกพันกับแบบดั้งเดิม การสร้างขึ้นมาใหม่สามารถทำได้โดยอิสระ ซึ่งแสดงถึงความก้าวหน้าในการส่งเสริมและการพัฒนา

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาต่อไป

1. ควรศึกษาด้านรูปแบบ ขนาด ของก่องข้าวใบตาลในแต่ละหมู่บ้านที่มีการผลิต ในจังหวัดลำปาง เนื่องจากหลายหมู่บ้านที่มีการผลิตคล้ายคลึงกัน แต่มีวิธีการใช้ที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ควรศึกษารูปแบบ ขนาด ลวดลายของก่องข้าวใบตาลหลายหมู่บ้าน

2. ควรมีการศึกษาวัสดุทดแทนไบตาล เนื่องจากต้นตาลได้ถูกตัดไปเพื่อนำไปแปรรูปเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน ส่งผลให้ไบตาลลดน้อยลง
3. ควรมีการศึกษาด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์จักสานพื้นบ้าน ให้สอดคล้องกับความต้องการของการผลิต เนื่องจากปัจจุบันมีการผลิตมากขึ้น แต่ความต้องการของตลาดน้อยลง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved